

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน : ศึกษากรณีงานปูนปั้น จังหวัดเพชรบุรี” นี้ เป็นการศึกษาสื่อพื้นบ้านประเภทงานปูนปั้นซึ่งเป็นประติมากรรมอันเป็นผลงานของศิลปินปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรีที่ได้ปั้นแต่งและตั้งแสดงไว้ในบริเวณเขตจังหวัดเพชรบุรี โดยศึกษาบทบาทหน้าที่ของงานปูนปั้นที่มีต่อปัจเจกบุคคล ชุมชน และสังคม ซึ่งแบ่งออกเป็นหน้าที่ที่สืบเนื่อง หน้าที่ที่หายไป หน้าที่ที่คลี่คลาย และหน้าที่ที่เพิ่มใหม่

ระเบียบวิธีวิจัยที่ผู้วิจัยเลือกนำมาใช้ในที่นี้คือการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้านและทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ และใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interview) และการลงสังเกตการณ์พื้นที่ (Observation) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ผู้วิจัยเลือกนำมาศึกษา คือ ศิลปินช่างปูนปั้นเมืองเพชร ในฐานะที่เป็นผู้ส่งสาร (Sender) ผู้ที่เส่งงานปูนปั้น ในฐานะผู้รับสาร (Receiver) และนักวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ศิลปินช่างปูนปั้นเมืองเพชร ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ช่างทองร่วง เอมโอษฐ์ ช่างเฉลิม พึ่งแดง ช่างสมบัติ พูลเกิด ในฐานะช่างรุ่นเก่าที่เป็นคนวงในซึ่งมีประสบการณ์คลุกคลีกับงานปูนปั้นมานาน ครูช่างทั้ง 3 ท่านนี้เป็นช่างที่อยู่ต่างสำนักกัน กล่าวคือ ช่างทองร่วง เอมโอษฐ์ เป็นช่างสำนักวัดมหาธาตุ ช่างเฉลิม พึ่งแดง เป็นช่างสำนักวัดพระทอง และช่างสมบัติ พูลเกิด ไม่ได้อยู่ในสำนักใด แต่เรียนรู้การปั้นปูนจากวัดเก่าๆ ในสมัยอยุธยา เช่น วัดเขabanไธอัฐ วัดสระบัว ด้วยตนเอง และผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ช่างรุ่นใหม่ที่มาเรียนรู้งานปูนปั้นจากครูช่าง ได้แก่ ช่างลำรวย เอมโอษฐ์ ช่างสุวรรณา ภัทรพลแสน ช่างศิริ พรพระ ช่างบาทยัน บุญประเสริฐ ช่างดอน บุญแสง ช่างบุญส่ง รักมิตร และช่างพงศ์พันธุ์ บุญแสง เด็กนักเรียนที่หัดเขียนลายได้แก่ ด.ญ. อรุณี นิลทองดวน ด.ช.กฤตภาส ม่วงน้อย และนักเรียนที่มาเข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการ “งานช่างศิลป์ดินเมืองเพชร” ซึ่งจัดโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี คือ นภาพร ผ่องเพริดพริ้ง ดวงดาว จันทรแพง และรัตนชัย แม้นน้อย

ทั้งนี้ผู้วิจัยสัมภาษณ์ช่างปูนปั้นในฐานะผู้ทำการสื่อสาร (Communicator) โดยผู้วิจัยได้เลือกตัวแทนช่างปูนปั้นที่มีอายุต่างกัน เพื่อนำบทสัมภาษณ์ที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์ถึงบทบาทหน้าที่ของปูนปั้นที่มีต่อช่างรุ่นต่างๆ โดยแบ่งเป็นหน้าที่ที่สืบเนื่อง หน้าที่ที่หายไป หน้าที่ที่คลี่คลาย และหน้าที่ที่เพิ่มใหม่

ผู้เสพงานปูนปั้น ได้แก่ พระ นักท่องเที่ยว และผู้ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี โดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ พระครูสิริพัชรานุกโยค เจ้าอาวาสวัดบันไดทอง พระกิตตินาโร วัดมหาธาตุวรวิหาร ในฐานะคนวงในที่ได้เห็นงานปูนปั้นเป็นประจำ สันฐาน ถิรมนัส รัตนานิธิ นิลมิ่ง นิยม นิลมิ่ง สมุทร ไม้จันทร์ สาลี แสนสุด ในฐานะคนเมืองเพชรบุรีรุ่นเก่าที่มีโอกาสได้สัมผัสงานปูนปั้นมานาน เสกสรร ศรีจันทร์ พนาสิ นิพนธนาถ ปราบธนา เขียมวรเดชซึ่งเป็นเด็กรุ่นใหม่ที่รับชมงานปูนปั้น และ สุนันทา โพธิ์หน่อทอง สุพิชา บุญรอด พรฤทธิ์ สุขสุเดช นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมงานปูนปั้นตามวัดต่างๆ ในจังหวัดเพชรบุรี

บุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholder) กับงานปูนปั้นในฐานะผู้เสพงานปูนปั้นที่ประดับตกแต่งตามวัดต่างๆ ในเขตจังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยได้เลือกตัวแทนผู้เสพงานปูนปั้นที่มีอายุต่างกันโดยใช้วิธีการสุ่มเลือก แล้วนำบทสัมภาษณ์ที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์ถึงบทบาทหน้าที่ของปูนปั้นที่มีต่อผู้เสพผลงานรุ่นต่างๆ โดยจะแบ่งเป็นหน้าที่ที่สืบเนื่อง หน้าที่ที่หายไป หน้าที่ที่คลี่คลาย และหน้าที่ที่เพิ่มใหม่เช่นเดียวกัน

นักวิชาการ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบุรี 2 ท่าน ได้แก่ อาจารย์ล้อม เพ็งแก้ว นักวิชาการและนักประวัติศาสตร์จังหวัดเพชรบุรี และอาจารย์สุนันท์ นิลพงษ์ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยแบ่งข้อมูลที่จัดเก็บไว้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ข้อมูลปฐมภูมิได้มาจาก

- การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) บุคคลที่คัดเลือกจากกลุ่มศิลปินช่างปูนปั้นเมืองเพชร และผู้เสพงานปูนปั้น ซึ่งการคัดเลือกบุคคลดังกล่าวนี้ใช้วิธีการเลือกสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้วิจัยใช้เทปบันทึกเสียงเป็นอุปกรณ์ในการบันทึกข้อมูล และ

- การลองสัมผัสประสบการณ์ดำปูนและปั้นปูนด้วยตนเองของผู้วิจัย โดยผู้วิจัยได้ลองฝึกดำปูนและปั้นปูนกับช่างทองวัง เอมโอษฐ์ และช่างสมบัติ พูลเกิด ในการอมรมเชิงปฏิบัติการ “ช่างศิลป์ถิ่นเมืองเพชร” และในงานพระนครคีรีเมืองเพชร

ทั้งนี้ในการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

หลังจากที่ผู้วิจัยได้กลุ่มตัวอย่างที่แน่นอนแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ซึ่งผู้วิจัยให้ความสำคัญในประเด็นเรื่องบทบาทหน้าที่ของงานปูนปั้น จังหวัดเพชรบุรี โดยไปเก็บข้อมูลที่ จังหวัดเพชรบุรี การที่ผู้วิจัยเลือกใช้การสัมภาษณ์เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เนื่องจากการสัมภาษณ์เป็นวิธีการที่มีความยืดหยุ่น ผู้วิจัยมีโอกาสอธิบายขยายความหรือซักถามคำถามเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้ตอบเข้าใจประเด็นและวัตถุประสงค์การถามได้ นอกจากนี้การสัมภาษณ์ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ตอบสามารถตอบคำถามได้ตามความต้องการของผู้ตอบอย่างแท้จริง โดยไม่มีแนวคำตอบจัดเตรียมไว้ล่วงหน้า ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงจากผู้ให้สัมภาษณ์ และในการลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์นี้ ผู้วิจัยได้ลองดำปูนและปั้นปูนกับช่างปูนปั้นด้วย ซึ่งการใช้วิธีลงสนามฝึกดำปูนและปั้นปูนนี้ก็เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับหน้าที่การสร้างสมาธิและการฝึกความอดทนอันเป็นบทบาทหน้าที่ของงานปูนปั้นที่มีต่อระดับปัจเจกบุคคลโดยตรง

เมื่อได้ทดลองฝึกหัดดำปูนและปั้นปูนแล้ว ผู้วิจัยพบว่าการทำงานปูนปั้นเป็นงานที่ต้องใช้ความเพียรพยายามอย่างมาก โดยเฉพาะการดำปูน ที่ผู้ดำต้องมีความมุ่งมั่น มีใจรัก และมีความอดทนเท่านั้นจึงจะสามารถผ่านบทเรียนนี้ไปได้ เพราะต้องอดทนนั่งหลังขัดหลังแข็งเพื่อดำปูนโดยใช้ปากที่มีน้ำหนักเกือบ 1 กิโลกรัมตำส่วนผสมต่างๆ ให้เข้ากัน ซึ่งต้องใช้เวลานานนับชั่วโมงกว่าที่ส่วนผสมต่างๆ จะเข้ากันเป็นเนื้อเดียวและมีความเหนียวพอเหมาะสำหรับการปั้นภาพต่างๆ เวลาที่ผ่านไปแต่ละนาที เหนือที่เริ่มผุดเม็ดบนใบหน้า ความอ่อนล้าของกล้ามเนื้อที่เริ่มเจ็บ และเนื้อปูนที่ยิ่งดำก็ยิ่งเหนียวจนบางครั้งไม่สามารถยกปากออกจากครกได้ทำให้การดำทวีความยากลำบากขึ้นเรื่อยๆ นี่เป็นการฝึกและทดสอบความอดทน ความตั้งใจตลอดจนความเพียรพยายามของผู้ดำได้อย่างดีเยี่ยม และยังทำให้ผู้ดำรู้จักน้ำหนักและความเหนียวของเนื้อปูนด้วยว่าเนื้อปูนแบบใดที่เรียกว่าดี เพราะเมื่อผู้วิจัยนำปูนที่ตนเองตำมาปั้นลาย โดยคิดว่าเนื้อปูนเหนียวพอเหมาะแล้ว ก็พบว่าเมื่อปั้นลายแล้วเนื้อปูนแตก เพราะความจริงแล้วเนื้อปูนยังไม่เหนียวพอเหมาะสำหรับการปั้นลาย เพียงแต่เริ่มเหนียวเท่านั้นเอง

สำหรับการปั้นปูน การปั้นปูนเป็นขั้นตอนที่ต้องอาศัยเวลา และสมาธิ ตลอดจนความอดทนในการฝึกฝนจนกว่าจะสามารถปั้นแต่งภาพได้ตรงตามแบบ จากประสบการณ์การหัดปั้นลายของผู้วิจัย แม้การปั้นลายจะไม่ต้องถือปากที่หนักอึ้งเพื่ออดทนดำปูน แต่ก็ต้องใช้ความ

ตั้งใจจริงและความอดทนเข้าสู่กับเนื้อปูนที่คอยกัดมืออยู่ตลอดเวลาที่ปั้น การปั้นปูนเป็นการประสานสายตา ความคิด และความรู้สึกของผู้ปั้นให้เข้ากับสองมือของผู้ปั้นในขณะปั้นแต่ละลาย เพราะในขณะปั้นนั้นผู้วิจัยไม่อาจจะสายตาดูจากลายต้นแบบที่ช่างปั้นแสดงให้เห็นได้ และในขณะเดียวกันก็ต้องพยายามอ่านลายและความคิดของช่างที่ปั้นแบบลายให้ออกด้วยว่าจะต่อลายออกไปอย่างไร สิ่งเหล่านี้จะประสานไปกับการใช้มือและเกรียงเพื่อปรับแต่งลาย เพื่อจะได้ถ่ายทอดลวดลายออกมาให้เหมือน ซึ่งช่างทองรุ่ง เอมโอะสุได้บอกกับผู้วิจัยว่าแม้เราจะพยายามทำให้เหมือน แต่ก็จะไม่เหมือนทั้งหมด เพราะลายที่แต่ละคนปั้นออกมาจะสื่อถึงความละเอียดอ่อนของผู้ปั้นแต่ละคน คนที่มองลายเดียวกันก็ไม่สามารถปั้นออกมาให้เหมือนกันได้ เพราะแต่ละคนจะมองเห็นลายต่างกัน บางคนเห็นแค่โครงลาย แต่บางคนก็เห็นไปถึงรายละเอียด ความสะอาด พลั้ว เมื่อมองเห็นต่างกันเช่นนี้เราจึงปั้นลายออกมาไม่เหมือนกัน สิ่งต่างๆ ที่ช่างทองรุ่งได้บอกกับผู้วิจัยในขณะปั้นนั้นแสดงถึงแนวคิด คำสอน และหลักการในการฝึกคนของช่างได้เป็นอย่างดี

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ บทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานปูนปั้น ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากบันทึกเอกสารต่างๆ เช่น บทความจากนิตยสารศิลปวัฒนธรรม The Earth กิณี ข้อมูลจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี และบทความในเว็บไซต์เป็นต้น เพื่อนำมาประกอบการอธิบายเกี่ยวกับงานปูนปั้น และบทบาทหน้าที่ของงานปูนปั้น

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ในตอนต้นผู้วิจัยเริ่มจากการทบทวนบทความและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับงานปูนปั้น เพื่อทำความเข้าใจควบคู่ไปกับการสังเกตสถานที่ที่มีงานประติมากรรมปูนปั้น เช่น วัด ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจและสามารถแบ่งเกณฑ์การวิเคราะห์ในเบื้องต้นได้

เมื่อได้เกณฑ์การวิเคราะห์แล้ว ผู้วิจัยได้ออกไปเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเบื้องต้น เพื่อดูความเป็นไปได้ในการศึกษา จากนั้นเริ่มทำลงสนามและดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างต่างๆ ในประเด็นเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของงานปูนปั้น

จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่ออธิบายว่าสื่อพื้นบ้านประเภทงานปูนปั้นมีบทบาทหน้าที่ที่สืบเนื่อง หน้าที่ที่หายไป หน้าที่ที่คลี่คลาย และหน้าที่ที่เพิ่มใหม่อะไรบ้างในระดับปัจเจกบุคคล ระดับชุมชน และระดับสังคม

การนำเสนอข้อมูล

ในการนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยเขียนในเชิงพรรณนาและอธิบายเป็นหลัก โดยมีรูปภาพประกอบ ซึ่งเรียงลำดับการนำเสนอข้อมูลดังต่อไปนี้

บทที่ 4 เป็นการนำเสนอข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับงานปูนปั้น เพื่อปูพื้นฐานความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับงานปูนปั้นที่ใช้ประกอบสิ่งก่อสร้างสำคัญในวัด โดยจะกล่าวถึง งานปูนปั้นโดยทั่วไปและงานปูนปั้นเมืองเพชรบุรี กระบวนการปั้นปูนของสกุลช่างเมืองเพชรบุรี ประเภทของงานปูนปั้น งานปูนปั้นชั้นครูสมัยอยุธยา งานปูนปั้นสมัยรัตนโกสินทร์ และบทบาทหน้าที่ของงานปูนปั้นในอดีต

บทที่ 5 เป็นการนำเสนอข้อมูลเปรียบเทียบบทบาทหน้าที่ของงานปูนปั้นระดับปัจเจกบุคคล ระดับชุมชน และระดับสังคมที่มีต่อกลุ่มศิลปินช่างเมืองเพชรกับผู้เสพที่มีอายุต่างกัน ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ และประสบการณ์ลงพื้นที่ของผู้วิจัย โดยนำเสนอในประเด็นหน้าที่ที่สืบเนื่องหน้าที่ที่หายไป หน้าที่ที่คลี่คลาย และหน้าที่ที่เพิ่มใหม่ รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำหน้าที่ต่างๆ ของงานปูนปั้น

บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาทั้งหมดจากข้อมูลและการวิเคราะห์ เกี่ยวกับประเด็นบทบาทหน้าที่ที่สืบเนื่อง หน้าที่ที่หายไป หน้าที่ที่คลี่คลาย และหน้าที่ที่เพิ่มใหม่ของงานปูนปั้นในระดับปัจเจกบุคคล ระดับชุมชน และระดับสังคม และอภิปรายผลที่ได้จากข้อค้นพบในการวิจัย รวมทั้งข้อเสนอแนะที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในหัวข้อที่ใกล้เคียงกันต่อไป